

раўнадзенства. Багач – 21 верасня, восеньскае раўнадзенства. Акрамя гэтых чатырох, да вялікіх свят адносіліся Масленіца, Сёмуха, Спас, Дзяды [3, с.118].

Адзначым, што дызайн ўсіх памятных манет серыі «Святы і абрады беларусаў» выкананы беларускім аўтарам С. Заскевічам, які ў якасці дэкору ўсёй серыі за аснову ўзяў традыцыйны беларускі арнамент. Падкрэслім, што арнаменту належыць падпарадкаваная роля, ён не з'яўляецца самастойным творам мастацтва, ён упрыгожвае прадмет, робіць яго больш выразным, эмацыянальна багатым і эстэтычна значным. Арнамент – адна з найбольш старажытных і стабільных формаў народнага мастацтва. Да ліку асноўных асаблівасцяў арнаменту адносяцца яго пляскацасць, дэкаратыўная стылізацыя формаў аб'ектаў навакольнай рэчаіснасці, адзінства з паверхняй прадмета [4, с. 33]. У народным арнаменце захоўваюцца ў зашыфраваным выглядзе шматлікія веды пра гісторыю і культуру нашых продкаў.

Памятныя манеты «Купалле» наміналам у 20 і 1 рубель (срэбная і медна-нікелевая) сталі першымі манетами серыі «Святы і абрады беларусаў» (у звароце з 15 ліпеня 2004 года). На аверсе манет у крузе, абрамленым геаметрычным арнаментом размешчана рэльефная выява Дзяржаўнага герба Рэспублікі Беларусь; у цэнтры – салярны знак у выглядзе васьміканцовай геаметрычнай фігуры з элементамі рамбічнага дэкору, які сімвалізуе прамяні (адзначым, што на ўсіх аверсах манеты дадзенай серыі гэты матыў будзе паўтарацца); пад ім указаны: год чаканкі, на срэбнай – проба сплаву; па крузе надпісы: у верхняй частцы – «Рэспубліка Беларусь», у ніжняй – «Дваццаць рублёў» на срэбнай і «Адзін рубель» – на медна-нікелевай. На адваротным баку ў цэнтры, на фоне ўзыходзячага над зямлёй сонца, – рэльефны малюнак папараць-кветкі (з устаўкай з сінтэтычнага крышталю чырвонага колеру на срэбнай манеце); злева і справа – рэльефныя выявы беларускага нацыянальнага арнаменту з элементамі матыву Купалле (трэба адзначыць, што арнаментальныя матывы па баках асноўнай выявы прысутнічаюць на ўсіх манетах, адрозніваюцца толькі матывы, якія адпавядаюць кожнаму з свят); унізе – надпіс па крузе «Купалле». Дарэчы, надпісы з назвамі святаў абавязковы элемент кожнай з манет дадзенай серыі.

Памятныя манеты «Каляды» наміналам у 20 і 1 рубель ўведзены ў зварот у снежні 2004 года. Малюнак, размяшчэнне і ўтрыманне ўсіх надпісаў на аверсе манет цалкам адпавядае аналагічнай інфармацыі на аверсе памятных манет «Купалле». Разгледзім рэверс манет: у цэнтры, на фоне прыроднага ландшафту, – рэльефны малюнак каляднай зоркі (з устаўкай з сінтэтычнага крышталю блакітнага колеру). Адзначым, што устаўкі з сінтэтычных рознакаляровых камянёў прысутнічаюць толькі на срэбных манетах наміналам у 20 рублёў, на манетах наміналам у 1 рубель захоўваюцца ўсе тыя ж элементы дэкору, але без крышталю ў цэнтры.

Манеты «Вялікдзень» наміналам у 20 і 1 рубель (у звароце з красавіка 2005 года). Разгледзім рэверс: на фоне інтэр'ера сялянскай хаты, – рэльефны малюнак велікоднага яйка (з устаўкай ліловага колеру).

Памятныя манеты «Багач» наміналам у 20 і 1 рубель ўведзены ў абарот у жніўні 2005 года. Па цэнтры рэверсу, на фоне поля змясціўся рэльефны малюнак напоўненага збожжам лукошка са свечкай і коласам, яно стаіць на накрытым абрусам сталае (каб падкрэсліць полымя свечкі, выкарыстана ўстаўка з сінтэтычнага крышталю жоўтага колеру).

Памятныя манеты «Сёмуха» наміналам у 20 і 1 рубель ў звароце з чэрвеня 2006 года. Звернем увагу на рэверс манет: у цэнтры ў абрамленні калон – рэльефны малюнак сімвалаў свята «Сёмуха» – чашы і вянка з лісцяў бярозы, клёну, рабіны, аеру (на срэбнай манеце ва ўпрыгожванні чашы маецца ўстаўка з сінтэтычнага крышталю зялёнага колеру).

Памятныя манеты «Масленіца» з'явіліся ў лютым 2007 года. На адваротным баку манет у цэнтры размясцілася рэльефная выява абавязковага атрыбуту гэтага свята – бліноў, пад імі – гліняны гаршчок з драўлянай лыжкай; уверсе – рэльефная выява сонца і сняжынак, якія сімвалізуюць сустрэчу зімы з вясной (на срэбнай манеце ў цэнтры сонца – устаўка з сінтэтычнага крышталю жоўтага колеру).

Памятныя манеты «Дзяды» наміналам у 20 і 1 рубель ўведзены ў абарот ў кастрычніку 2008 года. На рэверсе манет у цэнтры намалюваны інтэр'ер вясковай хаты, у якой накрыты стол для памінання памерлых; уверсе – над уваходам у хату два анёлы трымаюць свечку (устаўка з сінтэтычнага крышталю аранжавага колеру імітуе полымя).

Памятныя манеты «Спасы» наміналам у 20 і 1 рубель выйшлі ў свет у жніўні 2009 года. Па цэнтры рэверса – выява мядовых сотаў, яблыневага дрэва (на срэбнай манеце – устаўка з сінтэтычнага крышталю аранжавага колеру, які імітуе спелае яблык) і жгнянага снапа – сімвалаў мядовага, яблыневага і хлебнага Спасаў.

Такім чынам, разгледзеўшы ўсе манеты серыі важна адзначыць, што агульным элементам, кожнай з іх з'яўляецца матыў зоркі. Васьміканцовая зорка на аверсе манет паказвае парадак правядзення святаў – у кантэксце выкарыстанай сімволікі зашліфаваны ў розным парадку прамень удакладняе час урачыстасцяў: зімовае ці летняе сонцастаянне, вясновае ці восеньскае раўнадзенства, а таксама змены пор года [3, с. 118]. Мы бачым, што на сучасным этапе мастацкі прафесійнага мастацтва звяртаюцца да народных вытокаў. Таму арнаментальны дэкор арганічна існуе як у сучаснай народнай творчасці, так і ў дызайне вырабаў з выкарыстаннем фальклорных матываў, злучаючы ў вобразным стаўленні час мінулага і сапраўднага свету.

Сімволіка народных свят і абрадаў беларусаў, нацыянальных арнаментальных матываў знайшлі сваё адлюстраванне ў выявах памятных манет серыі «Святы і абрады беларусаў», што спрыяе папулярнасці і захаванню нацыянальнай культурнай спадчыны ў наш час.

Спіс літаратуры:

1. Зварич В.В. Нумизматический словарь. – Львов: издательское объединение «Вища школа», 1979. – 338 с.
2. Фенглер Х., Гироу Г., Унгер В. Словарь нумизмата: Пер. с нем. – М.: Радио и связь, 1982. – 328 с., ил.
3. Памятныя манеты Нацыянальнага банка Рэспублікі Беларусь, 1996 – 2006 : буклет-даведнік / [Главное управление эмиссионно-кассовых операций, Управление информации ; составители: М. Демина, В. Сосновский, А. Воробьева ; авторы текстов: Н. Борисенко, А. Дроздов]. – Мінск : Транстэкс, 2008. – 215, [7] с. : каляр. іл.
4. Соколова, Е. О. Стилизация как методическое средство взаимосвязи натурального и декоративного рисования : монография / Е. О. Соколова. – Витебск : ВГУ имени П. М. Машерова, 2017. – 211 с.
5. Банкноты и монеты Национального банка Республики Беларусь. Общие сведения [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.nbrb.by/CoinsBanknotes>. – Дата доступа: 20.03.2019.

Светлана Анейко

**НАРОДНАЯ КУЛЬТУРА БЕЛОРУСОВ В
ХУДОЖЕСТВЕННОМ ОТОБРАЖЕНИИ
ХУДОЖНИКОВ XX ВЕКА**

В статье рассматривается отображение белорусской народной культуры в изобразительном искусстве Беларуси XX в. Ряд живописцев (С. Каткова, А. Силивончик, В. Стельмашонок, М. Филипович) используют и творчески интерпретируют народные традиции. Применение формальных и колористических средств выразительности народного искусства обогащает инструментарий художников, усиливает декоративность произведений искусства.

FOLK BELARUSIAN CULTURE IN THE ARTISTIC DISPLAY OF ARTISTS OF THE XX CENTURY

The article discusses the mapping of the Belarusian national culture in the visual arts of Belarus of the XX century. A number of painters (S. Katkova, A. Silivonchik, V. Stelmashonok, M. Filippovich) use and creatively interpret folk traditions. The use of formal and coloristic means of expression of folk art enriches the tools of artists, enhances the decorative works of art.

Развитие многовекового традиционного художественного творчества, народных промыслов и ремесел (ткачества, вышивки, резьбы по дереву, росписи по дереву и ткани, обработки металла, керамики, соломо- и лозоплетения) привело к кристаллизации наиболее емких художественных форм, ясности пластических решений, общей декоративности изделий.

В XX в. устойчивые формально-композиционные, колористические и декоративные средства выразительности предметов народного искусства в качестве этнической культурной традиции были заимствованы профессиональными художниками Беларуси. Начиная с 1920-х гг., в отечественном изобразительном искусстве прослеживается тенденция к использованию и творческой интерпретации народных традиций. Сюжеты и образы, выразительные средства (форма, цвет, колорит) произведений народного искусства были творчески преобразованы в произведениях живописцев, стали их инструментарием претворения и осмысления этнокультурного наследия белорусов.

Три картины Михаила Филипповича «На Купалье», «Хоровод. Лельник» (обе – 1921–1922 гг.) и «Весенний праздник» (1925 г.), показанные в 1925 г. на Первой Всебелорусской художественной выставке, стали ранними примерами художественного выражения национальной сущности отечественного искусства. Сюжеты живописных полотен М. М. Филипповича строятся на художественном воплощении игровой природы славянских праздников Купалья, Лельника, Зазывания весны. Тематика картин предопределила их содержание. Геометрическая выразительность и обобщенность рисунка хоровода (обрядового танца восточных славян) формирует центробежную композицию картин. Стихийная природа праздника выражена через многообразие цветовой палитры полотен. Колорит картин М. М. Филипповича строится на чистых и открытых цветовых контрастах ультрамариновых, оранжевых, красных, коричневых, синих тонов, благодаря которым происходит общее усиление декоративности живописных произведений. Народные костюмы на полотнах переданы широкими мазками без тщательной прорисовки орнаментальных узоров.

В 1960-е гг. народная культура белорусов вызвала неподдельный интерес художника Владимира Стельмашонка, целенаправленное изучение которой привело его к созданию серии зарисовок национальных костюмов, узоров народного ткачества и орнаментов. Глубокое изучение этнокультурных традиций привело к тщательному отбору наиболее характерных цветовых решений народного ткачества, которые ярко проявились в творческом наследии живописца. Бело-красная, бело-синяя, бело-серая, бело-красно-черная гаммы народного белорусского орнамента доминирует в картинах В. И. Стельмашонка «Портрет народного артиста СССР Г. Р. Ширмы» (1968 г.) и «Слово о Беларуси» (1972 г.). Превалирование белого цвета неслучайно. Ведь, по мнению искусствоведа О. А. Лобачевской, для белорусов этот цвет является этноопределяющим [1, с. 37].

Орнаментальные узоры тканых полотенец, образующих фон портрета, и вышитых сорочек Янки Купалы, Владислава Голубка, Максима Богдановича, Алоизы Пашкевич, героев произведения «Слово о Беларуси», выписаны мелкими мазками весьма схематично. Одновременно они создают обобщенный образ народного творчества, выразительно маркируют национальную принадлежность выдающихся деятелей белорусской культуры.

Поясные портреты деятелей культуры в картине «Слово о Беларуси» изображены с нарушением пропорций человеческого тела, как это характерно для народной деревянной скульптуры. Объемы переданы прямыми линиями, создающими ощущение угловатой, рубленой формы. Портреты белорусских просветителей расположены ярусами и чередуются с изображениями знаковых для национальной культуры текстов (поучения К. Туровского, «Библия» Ф. Скорины, «Катехизис» С. Будного, «Грамматика» М. Смотрицкого, сборники стихов «Дудка белорусская» и «Смычок белорусский» Ф. Богусевича, «Наследие» Я. Купалы, «Венок» М. Богдановича; поэмы «Новая земля» и «Симон-музыкант» Я. Коласа, газеты «Мужичья правда» и «Наша нива» и др.).

В натюрмортах керамиста по специальности Светланы Катковой «Полевые цветы» (1974 г.), «Родные песни» (1982 г.), «Жатва» (1982 г.) с любовью выписана традиционная для белорусов глиняная посуда: кувшины, глиняки, миски. Мягкая и плавная линия контура керамических изделий на картине «Родные песни» вторит округлой пластической форме, а цветовое решение предметов согласуется с традиционными цветами керамики – терракотой и охрой. Широкий мазок, интенсивные по звучанию краски, отсутствие мелких проработанных деталей и светотеневой моделировки формы усиливают плоскостной и декоративный характер натюрмортов мастера.

На живописных полотнах современного художника Анны Силивончик формальные признаки предметов народной материальной культуры деформируются путем укрупнения, уменьшения или преувеличения. Творчество живописца пронизано этнографическим духом. На картинах мастера он присутствует в узорах народного орнамента и вышивки («Рай», 2006 г.; «Колыбельная», 2007 г.; «Райский уголок», 2015 г.), изображениях людей в национальных костюмах («Песня», 2005 г.; «Скворцы прилетели», 2015 г.), предметах домашнего обихода («Идилия», 2018 г.), элементах архитектурного декора («Теплый вечер», 2015 г.). Многочисленные детали заполняют практически все пространство картин А. Д. Силивончик, не разрушая при этой общей композиции картины. Композиционной цельности художник добивается за счет обобщения и ритмической организации внутреннего пространственного решения с помощью крупных многозвучных живописных пятен.

Таким образом, обращение к этнокультурным традициям является органичной частью процесса освоения белорусскими живописцами народной культуры. Применение формальных и колористических особенностей народной культуры дает возможность отечественным художникам по-новому использовать их в произведении искусства, усиливая общую декоративность и плоскостность. Традиционная цветовая гамма народного костюма и текстиля, гончарства, а также условность и обобщенность в передаче формы, ее геометризация; обилие деталей народной культуры выступают в качестве средств выразительности в изобразительном искусстве Беларуси.

Список литературы:

1. Лобачевская, О. А. Цветовой канон белорусского народного текстиля / О. А. Лобачевская // Аўтэнтчны фальклор : праблемы захавання, вывучэння, успрымання : зб. навук. прац. VII Міжнар. навук. канф. (Мінск, 26–28 крас. 2013 г.); рэдкал. : В.Р. Языковіч (старш.) [і інш.]; М-ва культуры Рэсп. Беларусь, Беларус. дзярж. ун-т культуры і мастацтваў. – Мінск, 2013. – С. 36–38.